

Перша знахідка рідкісного лишайника *Agrestia hispida* (*Megasporaceae*) у континентальній частині України

Ганна О. НАУМОВИЧ^{1,2}, Валерій В. ДАРМОСТУК^{1,2}, Руслана П. МЕЛЬНИК¹,
Яків П. ДІДУХ³, Олександр Є. ХОДОСОВЦЕВ¹

¹Херсонський державний університет
вул. Університетська, 27, Херсон 73000, Україна
Naumovich_Anna@i.ua
khodosovtsev@i.ua

²Національний природний парк "Нижньодніпровський"
вул. Петренка, 18, Херсон 73000, Україна

³Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2, Київ 01004, Україна

Naumovych G.O.^{1,2}, Darmostuk V.V.^{1,2}, Melnik R.P.¹, Didukh Ya.P.³, Khodosovtsev O.Ye.¹ **The first record of the Red Data Book lichen *Agrestia hispida* (*Megasporaceae*) for the continental part of Ukraine.** Ukr. Bot. J., 2017, 74(6): 556–561.

¹Kherson State University
27, Universytetska Str., Kherson 73000, Ukraine

²Nizhnedneprovskiy National Natural Park
18, Petrenka Str., Kherson 73000, Ukraine

³M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine
2, Tereshchenkivska Str., Kyiv 01004, Ukraine

Abstract. *Agrestia hispida* was found for the first time in the plain part of Ukraine in the valley of the Ingulets River (Kherson Region). The lichen is listed in the *Red Data Book of Ukraine* with the status Vulnerable. It grows between limestone pebbles on southwestern slope exposition together with other terricolous lichens, such as *Scytinium schraderi*, *Cetraria aculeata* s. l. and *Xanthoparmelia camtschadales* (all species listed in the *Red Data Book of Ukraine*), *Enchylium tenax*, *Xanthoparmelia pokornyii*, *Placidium squamulosum*, *Toninia sedifolia*, *Cladonia furcata*, *C. convoluta*, *C. rangiformis*. Steppe vegetation belongs to the *Potentillo arenariae-Linion czernjaevii* alliance (*Festuco-Brometea* class) and is identified as habitat 6190 – Rupicolous pannonic grasslands (*Stipo pulcherimae-Festucetalia pallentis*), which we propose to call Pontic-Pannonian and which is in need of conservation. A list of all known localities and distribution map of *Agrestia hispida* in Ukraine are provided.

Keywords: *Festuco-Brometea*, *Psoretea decipiensis*, *Verrucarietea nigrescentis*, Ingulets, conservation, habitats

Вступ

При дослідженні біотопів кам'янистих відслонень півдня степової зони України нами було знайдено вразливий лишайник з групи вагрантних видів – *Agrestia hispida* (Mereschk.) Hale & W.L. Culb., внесений до "Червоної книги України" (2009). Пізніше виявилось, що це перша знахідка виду поза межами Кримського п-ва. Нижче ми надаємо коротку інформацію про його еколого-ценотичні особливості, стан популяції та сучасну карту поширення в межах України.

© Г.О. НАУМОВИЧ, В.В. ДАРМОСТУК, Р.П. МЕЛЬНИК,
Я.П. ДІДУХ, О.Є. ХОДОСОВЦЕВ, 2017

Матеріали та методи

Матеріалами для публікації слугували описи угруповань, зроблені під час експедиційного виїзду 31 травня 2017 року до Херсонської (окол. с. Бобровий Кут) та Миколаївської областей (окол. сел. Висунськ та Євгенівка). Описи епігейних лишайникових угруповань проводилися на пробних ділянках площею 1 м² (Khodosovtsev et al., 2011), геоботанічні – на 25 м². Синфітоіндикаційні дослідження були виконані за зведенням Я.П. Дідуха (Didukh, 2011). Для аналізу було використано 10 описів лишайникових угруповань та 12 геоботанічних описів. Фотографії зроблені фотоапаратом Nikon COOLPIX P100.

Рис. 1. Загальний вигляд *Agrestia hispida*
 Fig. 1. General appearance of *Agrestia hispida*

Результати та обговорення

Agrestia hispida (= *Aspicilia hispida* Mereschk., *Circinaria hispida* (Mereschk.) A. Nordin, Savić & Tibell) – один з небагатьох неприкріплених карликовокущистих лишайників, відомих в Україні (рис. 1). Він характеризується стерильною сланню 1–2 см завширшки, яка утворює розгалужені тонкі, на зрізі круглясті, гілочки 0,5–1(–1,5) мм у діаметрі, на верхівці вони закінчуються кількома шипуватими виростами (Охнер, 2010). Лишайник відомий з Південно-Східної Європи, Кавказу, Азії, Північної Америки (Охнер, 2010; Sohrabi, 2013). В Україні був відомий лише з Кримського п-ва.

Популяція *Agrestia hispida* відмічена на схилі лівого берега долини р. Інгулець між селами Бобровий Кут Херсонської обл. та Євгенівка Миколаївської обл. (рис. 2). Вона приурочена до найбільш опуклих але некрутих (2–5°) кам'янистих вапнякових схилів верхньої частини лівого берега р. Інгулець. Ґрунти – погано розвинуті щебенисті рендзини. За таких умов формуються кам'янисті степи,

угруповання яких простягаються вузькою смугою завширшки близько 100 м і завдовжки 2 км. Популяція займає площу 20 га, щільність її низька – від 2 до 7 сланей на 1 м². Загальне проективне покриття біотичної складової 50–80%, судинних рослин 20–60%, вільного від рослин ґрунту з вапняковим щебенем 40–60%, епігейних лишайників 5–30%, мохоподібних 10–30%, сухі органічні рештки становлять до 20% площі. Отже, це природньо низькозімкнуті ценози, із середньою висотою рослин до 20 см, окремі рослини досягають 100 см.

Біотоп, де був відмічений лишайник *Agrestia hispida*, включає три синтаксони найвищого рангу, два з яких представляють угруповання лишайників. За попередньою класифікацією рослинні угруповання належать до класу *Festuco-Brometea* Bg.-Bl. et R. Tx. in Bg.-Bl. 1949, порядку *Stipo pulcherrimae-Festucetalia pallentis* Pop 1968 і союзу *Potentillo arenariae-Linion czernjaevii* Krasova et Smetana 1999 (Mucina et al., 2016). Їх основу складають не степові злаки, а домінуючі хаефїти: *Jurinea brachycephala*

Рис. 2. Біотоп з участю епігейних лишайників на вершині схилу лівого берега р. Інгулець

Fig. 2. The biotope with terricolous lichens on the top of the Ingulets River left bank slope

Klokov (25%), *Genista scythica* Pacz. (10%). У складі ценозу помітну роль відіграють петрофітні гемікриптофіти *Centaurea marschalliana* Spreng. (5–10%) та *Bromopsis riparia* (Rehm.) Holub. (15%), відмічені *Festuca valesiaca* Gaudin (5–7%), *Koeleria brevis* Stev. (5%), *Potentilla arenaria* Borkh. (5%), *Linum hirsutum* L. (3%), *L. tenuifolium* L., *Chamaecytisus graniticus* (Rehmann) Rothm., *Thymus dimorphus* Klokov & Des.-Shost. (3%), *Alyssum tortuosum* Waldst. & Kit. ex Willd., *Teucrium polium* L., *Paronychia cephalotes* (M. Bieb.) Besser, *Asperula cynanchica* L., *Minuartia setacea* (Thuill.) Hayek s. l. (2%), *Cephalaria uralensis* (Murr.) Roem. & Schult., *Hyacinthella leucophaea* (C. Koch.) Schur, *Jurinea calcarea* Klokov, *Onosma* sp., *Poterium polygamum* Waldst. & Kit., *Stipa pulcherrima* K. Koch., *Astragalus albidus* Waldst. & Kit., *Campanula sibirica* L., *Dianthus pseudarmeria* M. Bieb., *Potentilla astracanicus* Jacq., *Scorzonera austriaca* Willd., *Thalictrum minus* L.

За даними синфітоіндикації це субсерофітні угруповання на сухуватих ґрунтах з помірно-нерівномірним зволоженням, у яких періодично промочується лише верхній шар (вологість ґрунту (Hd) 8,0 балів, змінність зволоження (Fh) 5,6), кислотність, близька до нейтральної (Rc – 9,0 балів), багатими на карбонати солями при відсутності ознак засолення (загальний сольовий режим (Sl) 8,0; карбонатність (Ca) 9,8 балів), бідними на вміст мінеральних форм азоту (Nt – 4,3), досить аерованих (Ae – 5,5) завдяки наявності щебеню ґрунту. За кліматичними показниками це субмезотермні це-

нози (терморезим (Tm) 9,6 бала = 2009 МДж/м²), субаридні з випаровуванням, що перевищує кількість опадів (омброрезим (Om) 10,5 балів = –400 мм), субконтинентальні (континентальність (Kn) 10,2 балів = 147%) гемікриптофітні (криорезим (Cr) 8,7 бала = –7 °С), що відповідають таким даною регіону (Didukh et al., 2000; Didukh, 2011).

Епігейні лишайникові угруповання попередньо належать до класу *Psoretea decipientis* Mattik 1951 порядку *Toninietalia coeruleonigricantis* Nadač in Klika ex Nadač 1962 союзу *Sphaerothallio-Xanthoparmelion vagantis* Crespo et Barreno 1978, які нещодавно були відмічені у степовому Криму (Khodosovtsev et al., 2014). Високу ступінь асоційованості з *Agrestia hispida* (III⁺) мають *Cetraria aculeata* (Schreb.) Fr. (IV⁺), *Scytinium schraderi* (Bernh.) Otálora (III⁺), P.M. Jørg. & Wedin, *Xanthoparmelia camtschadalis* (Ach.) Hale (III⁺) (внесені до "Червоної книги України") та *X. pokornyi* (Körb.) O. Blanco, A. Crespo, Divakar, Essl., D. Hawksw. (IV^{+–1}) (внесені до Червоного списку Херсонської обл.), *Enchylium tenax* (Sw.) Gray (III^{+–1}), *Placidium squamulosum* (Ach.) Breuss (V^{+–2}), *Toninia sedifolia* (Scop.) Timdal (IV^{+–1}), *Cladonia furcata* (Huds.) Schrad (III⁺), *C. foliacea* (Huds.) Willd. (V^{+–2}), *C. rangiformis* Hoffm. (IV^{+–1}). Із мохів домінує *Ceratodon purpureus* (Hedw.) Brid. (V^{+–2}).

На вапнякових камінцях утворюється угруповання лишайників класу *Verrucarietea nigrescentis* Wirth 1980 порядку *Aspicilietalia calcareae* Roux 2009 союзу *Aspicilion contortae* Roux 2009. Тут доміну-

ють види *Pyrenodesmia variabilis* (IV⁺²), *Verrucaria nigrescens* Pers. (V¹⁻²), *Circinaria calcarea* (L.) A. Nordin, Savić & Tibell (IV⁺²), *Verrucaria viridula* (Schrad.) Ach. (IV⁺¹), *Placopyrenium fuscellum* (Turner) Gueidan & Cl. Roux (IV⁺¹), а також траплялися *Candelariella aurella* (Hoffm.) Zahlbr., *Myriolecis crenulata* (Ach.) Šliwa, Zhao Xin & Lumbsch, *Rinodina bischoffii* (Hepp) A. Massal., *Sarcogyne regularis* Körb., *Verrucaria* cfr. *muralis* Ach., *Xanthocarpia crenulatella* (Nyl.) Frödén, Arup & Søchting.

Рослинний покрив оточуючої рослинності представлений степовими угрупованнями класу *Festuco-Brometea*, але порядку *Festucetalia valesiacaе* Соó 1947 союзу *Stipion lessingianaе* Соó 1947 з домінуванням дернинних та кореневишних злаків. У верхній частині схилу переважає *Festuca valesiaca*, *Bromopsis riparia*, *Elytrigia stipifolia* (Czern. ex Nevski) Nevski та *Stipa lessingiana* Trin. & Rupr. Із степового різнотрав'я у даних ценозах співдомінують *Galium verum* L., *Salvia nutans* L., *Teucrium chamaedrys* L., *T. polium*, *Thymus dimorphus* та *Chamaecytisus graniticus* (Rehmann) Rothm. Вони формують щільну та високу наземну фітомасу із слабко вираженою ярусною диференціацією.

Серед видів судинних рослин, що охороняються на різних рівнях, трапляються *Genista scythica*, *Stipa lessingiana*, *Tulipa hypanica* Klokov & Zoz, *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill., внесені до "Червоної книги України" (Chervona knyha..., 2009), а *Ephedra distachia* L. та *Hyacinthella pallasiana* (Steven) Losinsk. – до Червоного списку Херсонської обл. До "Зеленої книги України" включені степові ценози цих угруповань: *Stipeta lessingianaе*, *Elytrigietalia stipifoliaе* (Zelena knyha..., 2009).

Відповідно до Директиви ЄС 92/43, яку повинна виконувати Україна як асоційований член ЄС, такі степові біотопи підлягають охороні на європейському рівні. Сучасна класифікація біотопів EUNIS розроблена для країн ЄС, тому для України потребує вдосконалення. Згідно з останньою версією EUR27, за регіональним поширенням типові степові угруповання належать до біотопу E1.2D3 Східно-Понтійські степи (Natura 2000: 62C0 – Понтично-сарматські степи). Ділянка ж петрофітних угруповань може трактуватися як варіант сарматських степів з домінуванням *Stipa lessingiana*, *S. joannis* Čelak., *S. pulcherrima*, *S. ucrainica* P.A. Smirn., *Koeleria cristata* (L.) Pers., *Agropyron cristatum* (L.) Gaertn., *Festuca valesiaca* (Natura 2000: 6190 – трав'яно-петрофітні паннонські угруповання *Stipa pulcherrimae-Festucetalia pallentis* Pop 1968), які для України досліджені недостатньо. Тому, в

перспективі цей тип може трактуватися як понтично-паннонські степи (Davies et al., 2004; EUNIS..., 2012). Отже, при будь-якому трактуванні ці біотопи потребують охорони. У запропонованій класифікації біотопів України ці угруповання розглядаються як E:2 13 – Ксерофітно-трав'яні біотопи степової зони (Didukh et al., 2011). При розробці детальнішої класифікації біотопів угруповання лишайників матимуть важливе значення в якості діагностичних.

Зразки лишайника, подібні до *Agrestia hispida*, знаходили в смт Дворічна Дворічанського р-ну Харківської обл. (Gromakova, 2013). Під цією ж назвою вони були опубліковані. Ще раніше, у 1938 році, з цього локалітету подібні зразки збирала Г.Ф. Бачурина. Однак за результатами молекулярно-генетичний аналізу свіжих зразків вони належать до нового для науки виду *Agrestia zerovii* S.Y. Kondr., Gromakova & Khodos. (Kondratyuk et al., 2015). Три локалітети *Agrestia hispida* (окол. Сімферополя, Нікітська яйла та окол. Євпаторії), що наводяться для України (Chervona knyha..., 2009), нам не вдалося перевірити. Натомість за останні роки було виявлено 7 нових місцезнаходжень (Khodosovtsev et al., 2014). Отже, сьогодні в Україні відомо 10 локалітетів *Agrestia hispida*, з яких лише один – за межами Кримського п-ва (рис. 3):

АР Крим, Алуштинська міська рада, хребет Карабі-яйла, 950 м н.р.м., 02.05.2000, О.Є. Ходосовцев (Khodosovtsev, 2002b); Первомайський р-н, 7 км NE від с. Кормове, нагір'я Сари-Баш, висота 98 м, N 45°30'83.0" E 33°42'02.2", 28.04.2010, О.Є. Ходосовцев, О.В., Надеїна, Т.О. Бойко (Khodosovtsev et al., 2014); Сакський район, окол. Євпаторії, 05.08.1932, Півоварова (Korachevskaya, 1986); лівий берег затоки Донузлав, N 45°26'49.3" E 33°12'30.6", 27.05.2010, О.Є. Ходосовцев, О.В. Надеїна, Г.О. Наумович, Ю.А. Ходосовцева, Л.В. Димитрова (Khodosovtsev et al., 2014); Сімферопольський район, окол. м. Сімферополь (Mereschkowsky, 1911); Чорноморський район, Тарханкутський п-ів, шлях до с. Оленівки, N 45°25'47.6" E 32°41'17.4", 17.06.2010 (Khodosovtsev et al., 2014); там само, мис Атлеш, національний природний парк "Чарівна Гавань", N 45°25'48.9" E 32°41'15.0", 17.06.2010, О.Є. Ходосовцев; Ялтинська міська рада, Нікітська Яйла, 28.02.1932, Козлов, Кокінас, Півоварова (Korachevskaya, 1986); там само, г. Роман-Кош, 02.05.2001, О.Є. Ходосовцев (Khodosovtsev, Bogdan, 2006).

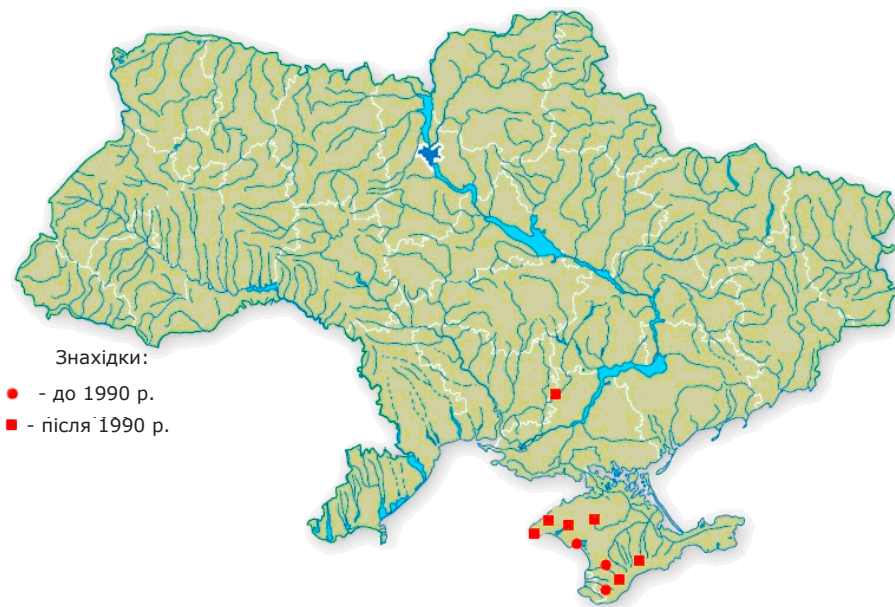

Рис. 3. Карта поширення *Agrestia hispida* в Україні

Fig. 3. Map of distribution of *Agrestia hispida* in Ukraine

Херсонська обл., Великоолександрівський р-н, окол. с. Бобровий Кут, правий берег р. Інгулець, степовий схил південно-західної експозиції, 24 м н.р.м., N 47°08'25.2" E 32°92'70.8", 31.05.2017, О.Є. Ходосовцев, Г.О. Наумович, В.В. Дармоустук.

Отже, враховуючи созологічну значущість знайденого локалітету з *Agrestia hispida*, наявність інших видів лишайників та судинних рослин, що внесені до "Червоної книги України", угруповань із "Зеленої книги України" та виявлених рідкісних біотопів, вважаємо за необхідність створити ботанічний заказник місцевого значення "Бобровий Кут". Режим функціонування такого заказника припускає помірний, регульований випас, оптимальний для степових екосистем, який повинен забезпечувати цей нестійкий стан рівноваги. За таких умов дернинні види злаків чи чагарники не накопичуватимуть органіки та не формуватимуть ґрунт, що надасть можливість зберегти петрофітні елементи та лишайники.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Chervona knyha Ukrainy. Roslynniy svit (Red Data Book of Ukraine. Plant Kingdom). Ed. Ya.P. Didukh, Kyiv: Globalkonsaltyng, 2009, 912 pp. [*Червона книга України. Рослинний світ*. Ред. Я.П. Дідух, Київ: Глобалконсалтинг, 2009, 912 с.].

Davies C.E., Moss D., Hill M.O. *EUNIS Habitat Classification Revised. Report to the European Environment Agency, European Topic Centre on Nature Protection and Biodiversity*, Paris, 2004, 310 pp.

Didukh Ya.P. *The ecological scales for the species of Ukrainian flora and their use in synphytoindication*, Kyiv: Phytosociocentre, 2011, 176 pp.

Didukh Ya., Plyuta P., Protopopova V., Korotchenko I., Kar-kutsiev G., Burda R. *Ecoflora of Ukraine*. Ed. Ya.P. Didukh, Kyiv: Phytosociocentre, 2000, vol. 1, 284 pp. [Дідух Я.П., Плюта П.Г., Протопопова В.В., Коротченко І.А., Каркуцієв Г.М., Бурда Р.І. *Екофлора України*. Ред. Я.П. Дідух, Київ: Фітосоціоцентр, 2000, т. 1, 284 с.].

Didukh Ya.P., Fitsailo T.V., Korotchenko I.A., Iaku-shenko D.V., Pashkevych N.A. *Biotores of Forest and Forest-Steppe zones of Ukraine*. Ed. Ya.P. Didukh, Kyiv: LLC MacroS, 2011, 288 pp. [Дідух Я.П., Фіцайло Т.В., Коротченко І.А., Якушенко Д.М., Пашкевич Н.А. *Біотопи лісової та лісостепової зон України*. Ред. Я.П. Дідух, Київ: Тов. Макрос, 2011, 288 с.].

EUNIS habitat classification a revision of the habitat classification descriptions, 2012. Published 26 May 2014. Last modified 30 June 2017.

Gromakova A.V. *Ukr. Bot. J.*, 2013, 70(5): 664–668. [Гро-макова А.В. Нові та рідкісні для Лівобережної Украї-ни види лишайників із крейдяних відслонень. *Укр. бот. журн.*, 2013, 70(5): 664–668].

Khodosovtsev O.Ye. *Ukr. Bot. J.*, 2002a, 59(2): 171–178. [Ходосовцев О.Є. Нові для України та Кримського півострова види лишайників з Кримських яйл. *Укр. бот. журн.*, 2002a, 59(2): 171–178].

Khodosovtsev O.Ye. *Prurord. almanah*, 2002b, 2(3): 225–239. [Ходосовцев О.Є. Екологічні індекси лишайни-ків кам'янистих відслонень Карабі-яйли (АР Крим, Україна). *Природ. альманах*, 2002b, 2(3): 225–239].

Khodosovtsev O.Ye., Bogdan O.V. *Chornomors'k. bot. z.*, 2006, 2(1): 95–117. [Ходосовцев О.Є., Богдан О.В. Анотований список лишайників Кримського при-

родного заповідника. *Чорноморськ. бот. ж.*, 2006, 2(1): 95–117].

Khodosovtseva O.Ye., Nadeina O.V. Khodosovtseva Yu.A. *Chornomors'k. bot. z.*, 2014, 10(2): 202–233. [Ходосовцев О.Є., Надеїна О.В., Ходосовцева Ю.А. Епігеїні угруповання лишайників Рівнинного Криму (Україна). *Чорноморськ. бот. ж.*, 2014, 10(2): 202–233].

Kondratyuk S.Ya., Gromakova A.B., Khodosovtseva O.Ye., Kim J.A., Kondratiuk A.S., Hur J.S. *Agrestia zerovii* (*Megasporaceae*, lichen-forming *Ascomycetes*), a new species from southeastern Europe proved by alternative phylogenetic analysis. *Stud. bot. hung.*, 2015, 46(2): 69–94.

Korachevskaya Ye.G. *The lichen flora of Crimea and its analysis*, Kyiv: Naukova Dumka, 1986, 296 pp. [Копачевская Е.Г. *Лишенифлора Крыма и ее анализ*, Киев: Наук. думка, 1986, 296 с.].

Mereschkowsky C. *Schedulae ad lichens Rossiae exicatos*. *Uch. Zap. Kazan. un-ta*, 1911, 78(3): 4–5, fasc. 1, No 1–25; 16–32, fasc. 2; No 26–50; 31–44, fasc. 3, No 51–75.

Mucina L., Bültmann H., Dierßen K., Theurillat J.-P., Raus T., Čarni A., Šumberová K., Willner W., Dengler J., García R.G., Chytrý M., Hájek M., Di Pietro R., Iakushenko D., Pallas J., Daniěls F.J.A., Bergmeier E., Guerra A.S., Ermakov N., Valachovič M., Schaminée J.H.J., Lysenko T., Didukh Ya.P., Pignatti S., Rodwell J.S., Capelo J., Weber H.E., Solomeshch A., Dimopoulos P., Aguiar C., Hennekens S.M., Tichý L. *Vegetation of Europe: Hierarchical floristic classification system of vascular plant, bryophyte, lichen, and algal communities*. *Appl. Veget. Sci.*, 2016, 19(1): 3–264.

Oxner A.M. *Flora lichens of Ukraine*, Kyiv: Naukova Dumka, 2010, 2(3), 663 pp. [Окснер А.М. *Флора лишайників України*, Київ: Наук. думка, 2010, 2(3), 663 с.].

Sohrabi M., Stenroos S., Myllys L., Söchtig U., Ahti T., Hyyönen J. *Phylogeny and taxonomy of the "manna lichens"*. *Mycol. Progr.*, 2013, 12: 231–269.

Zelena knyha Ukrainy. Ed. Ya.P. Didukh, Kyiv: Alterpress, 2009, 448 pp. [*Зелена книга України*. Ред. Я.П. Дідух, Київ: Альтерпрес, 2009, 448 с.].

Рекомендує до друку С.Я. Кондратюк Надійшла 08.08.2017

Наумович Г.О.^{1,2}, Дармостук В.В.^{1,2}, Мельник Р.П.¹, Дідух Я.П.³, Ходосовцев О.Є.¹ **Перша знахідка рідкісного лишайника *Agrestia hispida* (*Megasporaceae*) у континентальній частині України**. *Укр. бот. журн.*, 2017, 74(6): 556–561.

¹Херсонський державний університет вул. Університетська, 27, Херсон 73000, Україна

²Національний природний парк "Нижньодніпровський" вул. Петренка, 18, Херсон 73000, Україна

³Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного вул. Терещенківська, 2, Київ 01004, Україна

Лишайник *Agrestia hispida* уперше знайдено для рівнинної частини України у долині р. Інгулець між селами Бобровий Кут (Херсонська обл.) та Євгенівка (Миколаївська обл.). Вид включений до "Червоної книги України" зі статусом "вразливий". Зростає між вапняковими камінцями на схилі південно-західної експозиції разом з *Scytinium schraderi*, *Cetraria aculeata* s. l. та *Xanthoparmelia camtschadales* (усі внесені до "Червоної книги України"), *Enchylium tenax*, *X. pokornyi*, *Placidium squamulosum*, *Toninia sedifolia*, *Cladonia furcata*, *C. convoluta*, *C. rangiformis*. Степова рослинність відноситься до союзу *Potentillo arenariae-Linion czernjaevii* (клас *Festuco-Brometea*) та ідентифікується як біотоп 6190 — Трав'яно-петрофітні паннонські угруповання *Stipo pulcherimae-Festucetalia pallentis*, які ми пропонуємо іменувати понтично-паннонськими, що потребують охорони. Наводяться всі відомі місцезнаходження та карта поширення *Agrestia hispida* в Україні.

Ключові слова: Інгулець, охорона, біотопи, *Festuco-Brometea*, *Psoretea decipiens*, *Verrucarietea nigrescentis*

Наумович А.О.^{1,2}, Дармостук В.В.^{1,2}, Мельник Р.П.¹, Дідух Я.П.³, Ходосовцев А.Е.¹ **Первая находка редкого лишайника *Agrestia hispida* (*Megasporaceae*) в континентальной части Украины**. *Укр. бот. журн.*, 2017, 74(6): 556–561.

¹Херсонский государственный университет ул. Университетская, 27, Херсон 73000, Украина

²Национальный природный парк "Нижнеднепровский" ул. Петренко, 18, Херсон 73000, Украина

³Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины ул. Терещенковская, 2, Киев 01004, Украина

Лишайник *Agrestia hispida* впервые отмечен для равнинной части Украины из долины р. Ингулец между селами Бобровый Кут (Херсонская обл.) и Евгеньевка (Николаевская обл.). Вид включён в Красную книгу Украины со статусом "уязвимый". Произрастает между известняковыми камешками на склоне юго-западной экспозиции вместе с *Scytinium schraderi*, *Cetraria aculeata* s. l. и *Xanthoparmelia camtschadales* (все занесены в Красную книгу Украины), *Enchylium tenax*, *X. pokornyi*, *Placidium squamulosum*, *Toninia sedifolia*, *Cladonia furcata*, *C. convoluta*, *C. rangiformis*. Степная растительность относится к союзу *Potentillo arenariae-Linion czernjaevii* (класс *Festuco-Brometea*) и идентифицируется как биотоп 6190 — Травяно-петрофитные паннонские сообщества *Stipo pulcherimae-Festucetalia pallentis*, который мы предлагаем именовать понтично-паннонскими, нуждающиеся в охране. Приведены все известные местонахождения и карта распространения *Agrestia hispida* в Украине.

Ключевые слова: Ингулец, охрана, биотопы, *Festuco-Brometea*, *Psoretea decipiens*, *Verrucarietea nigrescentis*